

Vpliv otrok s posebnimi potrebami v skupini na profesionalni razvoj vzgojitelja

Maja Toplak Primc, mag. prof. pred. vzg., Osnovna šola Šmartno, Vrtec Ciciban

Nedvomno je profesionalni razvoj vzgojitelja eden od ključnih elementov kariernega razvoja strokovnega delavca. Nanj vplivajo različni dejavniki, ki se tako ali drugače dotaknejo vzgojitelja. Pri tem ne igra vlogo le formalno izobraževanje, temveč tudi situacije, ki oblikujejo človeka na takšen ali drugačen način. Eden od teh je gotovo tudi delo z otrokom/otroki s posebnimi potrebami, njihovimi starši, spremljevalci otrok s posebnimi potrebami ...

UVOD

Z obravnavano tematiko se bom lotila raziskovanja, kako otrok s posebnimi potrebami v oddelku, kjer se izvaja predšolska vzgoja, vpliva na profesionalni razvoj vzgojitelja.

Profesionalni razvoj vzgojiteljev v širšem smislu pomeni proces, ki poteka od odločitve posameznika za ta poklic oziroma od začetka izobraževanja zanj do upokojitve. V ožjem smislu pa je profesionalni razvoj vzgojitelja omejen na obdobja oziroma »kritične situacije«, v katerih se posameznik dejansko profesionalno razvija – spreminja svoja pojmovanja, stališča ter prakso delovanja (Valenčič Zuljan, Blanuša Trošelj 2014).

VPLIV PROFESIONALNEGA RAZVOJA VZGOJITELJA NA KAKOVOST VRTCA IN VPLIV KAKOVOSTI VRTCA NA PROFESIONALNI RAZVOJ VZGOJITELJA

Profesionalni razvoj kot eden od kazalcev kakovosti vrtca močno vpliva na kakovost življenja v vrtcu. Slednjega ne povezujemo samo z delom z otroki, temveč tudi z delom s starši, odnosi v kolektivu, dvigu vrtca kot institucije na višji strokovni nivo.

Verjetno noben faktor v vzgojno-izobraževalni instituciji ne vpliva na otroke bolj kot osebna in profesionalna rast vzgojitelja (Vonta 2009).

Za zagotavljanje višje kakovosti na področju vzgoje in izobraževanja pa postaja profesionalna rast vzgojitelja nujen proces, ki zajema nenehno izobraževanje preko ponujenih strokovnih izobraževanj, evalviranje lastnega dela, evalviranje implicitnih teorij ter vnašanje le teh v delo v oddelku, v kolektiv, v delo s starši. Potrebno se je zavedati tudi pričakovani vodstva vrtca, lokalne skupnosti in države ter tudi te elemente uvrstiti oziroma vključiti v razmišljujoč pogled na svojo prakso ter v subjektivne teorije strokovnega delavca.

MODELI PROFESIONALNEGA RAZVOJA

Barth (2000 po Vonta 2009) meni, da lahko vzgojitelje na področju strokovnega razvoja razdelimo v tri vrste:

1. V prvo skupino sodijo tisti, ki niso sposobni in tudi ne pripravljeni, da bi kritično preučili svojo prakso, pa tudi niso pripravljeni, da bi to storil kdo drug.
2. V drugo skupino sodijo vzgojitelji, ki so kar sposobni in pripravljeni za stalno preverjanje in reflektiranje tega, kar počnejo in občasno v svoje delo iz takšne refleksije vnesejo določene spremembe. Prihodnost načrtujejo na osnovi tega, kako stvari potekajo danes. Toda ti vzgojitelji se ne počutijo dobro, če kdo drug proučuje njihovo prakso. Zadovoljstvo in potrditev svojega dela dobijo od svojih otrok znotraj oddelka, navzočnost drugih oseb (odraslih) pa ni zaželena. Te doživljajo kot zavoro, oviro, in ne kot pomoč.
3. Tretja in najmanjša skupina pa je zmožna in pripravljena kritično analizirati svojo prakso in jo tudi »predstaviti« drugim odraslim. Vzgojitelji v tej skupini so zmožni sami poskrbeti za svoj strokovni razvoj in praviloma niso odvisni od zunanjega razvijalca svojega profesionalnega razvoja. Pri njih je tudi kolegialnost največkrat že oblikovana in lahko delijo svoje vedenje. Tako pride do nivoja, ko je vsak vzgojitelj profesionalni razvijalec za vsakega drugega vzgojitelja, s čimer se osamitev vzgojiteljevega dela močno zmanjša.

SPODBUDE VZGOJITELJEV ZA UČENJE IN NJIHOV PROFESIONALNI RAZVOJ

Valenčič Zuljan in Blanuša Trošelj (2014) opozarjata na obstoj aktualnih vprašanj za vse, ki nastopajo v vlogi spodbujevalcev profesionalnega razvoja (izobraževalci vzgojiteljev, vodstveni delavci, mentorji ...):

- Kakšno je kakovostno učenje vzgojiteljev,
- kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da vzgojitelji spreminjajo lastno pedagoško prakso, lastna prepričanja in pojmovanja,
- kaj spodbuja njihov profesionalni razvoj.

NAEYC (1993 po Valenčič Zuljan, Blanuša Trošelj 2014) navaja devet smernic učinkovitega profesio-

nalnega razvoja vzgojiteljev. Poudarja, da je profesionalni razvoj vzgojiteljev učinkovit, kadar:

- je to trajen proces;
- temelji na ustreznih teoretičnih podlagah ter je strukturiran kot celosten in sistematičen program;
- izhaja iz učečega se posameznika in se opira na njegove dosežke, izkušnje in trenutni kontekst njegove vloge;
- je strukturiran tako, da promovira jasno povezavo med teorijo in prakso;
- imajo izvajalci različnih ponujenih izobraževalnih programov ustrezno znanje in izkušnje;
- se pri izobraževanju uporablja aktiven in interaktiven pristop, ki udeležence spodbuja, da se učijo drug od drugega;
- pripomore k samospoštovanju posameznika, njegovi poklicni usposobljenosti in gotovosti;
- ponuja možnost za uporabo pridobljenega znanja, spodbuja profesionalno refleksijo ter posameznikom omogoča opazovanje profesionalnega ravnanja in prejemanje povratnih informacij;
- je posameznik vključen v načrtovanje in projektiranje osebnega razvojnega programa.

OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami otroke s posebnimi potrebami opredeljuje kot otroke z motnjami v duševnem razvoju, slepe in slabovidne otroke oziroma otroke z okvaro vidne funkcije, gluhe in naglušne otroke, otroke z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirane otroke, dolgotrajno bolne otroke, otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroke z avtističnimi motnjami ter otroke s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.

»Delo z otrokom s posebnimi potrebami zahteva specifične pristope, ki izhajajo iz otrokovih sposobnosti in potreb. Motnja/ovira, z vsemi posledicami, je le ena od niza značilnosti otroka, ki jih morajo odrasli v vrtcu prepoznati in upoštevati pri vsakodnevem načrtovanju in izvajanju vzgojnega dela. Pri

tem so usmerjeni v otrokove pozitivne lastnosti in njegove sposobnosti. Otrok med seboj ne primerjajo, saj se lahko enaka motnja pri različnih otrocih zaradi interakcije z nizom drugih lastnosti in okoliščin odraža različno. Razlika v razvoju sposobnosti otrok se kaže v obsegu in v kakovosti dosežkov, kar je poleg stopnje in vrste motnje odvisno od spodbud, ki jih je otrok deležen. Pri tem je pomembno omogočanje razvoja pozitivne samopodobe otroka, ki je najpogosteje produkt interakcije z drugimi osebami, objekti in situacijami.« (Čas, Kastelic, Šter 2003, 6)

NAČELA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Vsak vzgojitelj se je zagotovo pri svojem delu že srečal z otrokom s posebnimi potrebami. Pri tem pa se je srečal tudi s težavami, kako pristopiti k vzgoji, kako sodelovati s starši, kako delati z otrokom itd. Postavlja se tudi vprašanje, kaj pa, če starši ne sprejmejo naše pomoči. Pri tem si moramo pomagati z naslednjimi načeli.

Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami temelji na načelih (Bela knjiga 2011, 300–301):

- enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnosti otroka,
- ohranjanja ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja,
- inkluzivne vzgoje in izobraževanja,
- vključevanja staršev v proces vzgoje in izobraževanja,
- zagotovitve ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalni razvoj posameznega otroka,
- pravočasne usmeritve v ustrezen program vzgoje in izobraževanja,
- organizacije vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja,
- celovitosti in kompleksnosti vzgoje in izobraževanja,
- individualnega pristopa,
- kontinuiranega programa vzgoje in izobraževanja,
- interdisciplinarnosti.

VLOGA ODRASLIH

Avtorice Navodil h kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami (2003) navajajo, da imajo eno najodgovornejših nalog vzgojitelj in pomočniki vzgojitelja. »Po principu timskega dela sodelujejo pri večini nalog za otroka s posebnimi potrebami, ki je vključen v skupino, in ob tem nosijo polno poklicno in osebno odgovornost. V proces pomoči otroku s posebnimi potrebami vstopajo pri neposrednem vsakodnevnem delu z njim, pri sodelovanju s starši in različnimi strokovnjaki. Vsa ta področja zahtevajo od njih več znanja, izkušenj in tudi osebne angažiranosti. Zato potrebujejo vso strokovno podporo, tako specialnih pedagogov in drugih strokovnih delavcev, ki delajo z otrokom, kakor tudi različnih zunanjih sodelavcev, svetovalne službe vrtca, vodstvenih delavcev vrtca in ravnatelja vrtca.« (2003, 8)

»Občutljiva in odgovorna naloga vzgojiteljev in njihovih pomočnikov je priprava drugih otrok in staršev na vključevanje otroka s posebnimi potrebami. Z lastnim zgledom in vplivom na druge otroke in starše ustvarjajo primerno klimo za sprejetje otroka v oddelk, v katerega je vključen otrok s posebnimi potrebami. Vzgojitelji in pomočniki vzgojitelja, ki delajo v oddelku, v katerega je vključen otrok s posebnimi potrebami, so člani strokovnega tima, ki je prostor za izmenjavo informacij o otrokovih dosežkih v oddelku in doseženi stopnji vključitve v okvirju individualiziranega programa, ki ga je otrok deležen. Opozarjajo na težave, če se pojavijo, in predlagajo možne rešitve.« (Čas, Kastelic, Šter 2003, 9)

PRIPOROČLJIVA DODATNA ZNANJA

Za uspešno delo z otroki s posebnimi potrebami, ki so vključeni med druge vrstnike, vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev potrebujejo dodatna znanja, ki posegajo predvsem na poznavanje:

- značilnosti posamezne skupine otrok s posebnimi potrebami,
- značilnosti družine z otrokom s posebnimi potrebami,
- metod dela, značilnih za posamezno skupino predšolskih otrok s posebnimi potrebami,
- timskega dela,
- opazovanja otrok in spremljanja otrokovega napredka,
- načrtovanja ciljev,
- novih teoretičnih ugotovitev in praktičnih dosežkov,
- prilagajanja didaktičnih sredstev,
- ustrezne uporabe tehničnih, ortopedskih in ortotičnih pripomočkov.

(Čas, Kastelic, Šter 2003, 11)

RAZISKAVA O VPLIVU OPP NA PROFESIONALNI RAZVOJ VZGOJITELJICE

Metodologija

V dveh vrtcih iz osrednje Slovenije sem v raziskovalni vzorec vključila 14 strokovnih delavcev, ki delajo v oddelkih vrtca; 7 vzgojiteljic in 7 pomočnic vzgojiteljic. Povprečno število let dela v vrtcu vzgojiteljice je bilo 12 let, pomočnice vzgojiteljice pa 4 leta.

Zanimalo me je, ali delo z otroki s posebnimi potrebami vpliva na profesionalni razvoj vzgojiteljic in pomočnic (pomočnikov) vzgojiteljic?

Pridobljeni podatki so bili zbrani s pomočjo intervjujev (odgovarjanje na tri zastavljena vprašanja).

Rezultati in interpretacija

1. Kako ste doživljali sebe na strokovni ravni, ko ste prišli v stik z otrokom s posebnimi potrebami?

Vzgojiteljice navajajo, da so ob srečanju z otrokom s posebnimi potrebami začutile izziv, a hkrati neko nemoč in nekompetentnost za delo z otroki s PP. Postavljala so se jim vprašanja po načinu ravnanja, želja po novih znanjih. Večina vzgojiteljic navaja, da si je iskala informacije o otrocih s PP v različni literaturi, na spletu, pri svetovalni službi.

Pomočnice vzgojiteljic navajajo začetno soočanje s strahom, nemočjo, vprašani v smislu: Ne veš, kako te bo otrok sprejel in kako bom jaz sprejela tega »posebnega« otroka. Bom zmožna delati samo dobro in v prid otroka?

Tudi pomočnice vzgojiteljice so se srečevale s pomanjkanjem znanja in procesom iskanja različnih informacij (literatura, vzgojiteljica ...).

Iz zgoraj naštetega lahko povzamemo in povežemo razvoj profesionalnosti s kompetencami, kjer se prepleta izkustveno znanje s teorijo, v okviru širših kompetenc je prepoznati odprto komunikacijo in kritično refleksijo ter zmožnost povezovanja z rutino.

2. Katera znanja ste pridobili z OPP?

Vzgojiteljice navajajo, da so pridobile znanja s področja pisanja individualiziranih programov in dela s starši otrok s PP, pridobile pa so tudi znanje o metodah in prijemih ravnanja z otroki s PP. Ena od anketirank navaja tudi pridobitev novega nabora strokovnih izrazov. Izpostavljene so tudi pridobitve na osebem področju vzgojiteljice – moč, samozaupanje. Prav tako tudi pridobitev znanj oziroma izkušenj s področja o čustvovanju, vedenju otrok s PP in otrok s PP kot individuuma.

Pomočnice vzgojiteljice navajajo znanja/spoznanja na področju sprejemanja otrok s PP, da se teh otrok ne da »spremeniti«, »uokviriti«. Ena anketiranka izpostavi svoje čustvene in psihofizične sposobnosti ravnanja z otroki s PP. Navajajo tudi konkretna znanja o sladkorni bolezni, avtizmu. Izpostavljeno je bilo tudi učenje od otrok.

Izobraževanje kot pomemben element profesionalne rasti pride do izraza tudi pri področju dela z otroki s PP. Nenehno izobraževanje, evalviranje

lastnega dela ter tudi pomen izobrazbe, ki je pomemben element za učenje in otrokov razvoj, so poudarki, ki se kažejo iz odgovorov anketirancev.

Pri obeh vlogah strokovnih delavcev v oddelku vrtca se pojavljajo skupne točke pri pridobitvi znanj:

- zdravstvena znanja (sladkorna bolezen),
- spoznanja o obravnavi otroka kot posameznika,
- znanja o motnjah, o opažanju tipičnih odstopanj pri otrocih,
- krepitev kompetence dela s starši.

3. V čem ste se vi sami spremenili pri delu z OPP?

Vzgojiteljice navajajo, da so pridobile odnos do drugačnosti, razumevanje, potrpežljivost, zaupanje v svoje delo, pridobitev na strokovni in osebni ravni.

Dve anketiranki navajata tudi, da se jima otroci s PP ne smilijo in da jih na nek način enačijo z ostalimi otroki.

Pomočnice vzgojiteljice navajajo sposobnost sprejemanja otrok s PP, večjo pozornost na malenkosti, različne dejavnike (opazovanje), izpostavijo večjo občutljivost za to področje ter spremembo v pristopu in pogledu na otroka.

Delo z otroki s PP lahko povežemo tudi s področjem inkluzije, kjer pa se tudi v odgovorih anketirancev kažejo predvsem izpostavljene temeljne vrednote za inkluzivno izobraževanje: spoštovanje raznolikosti, pomoč in podpora vsem otrokom, sodelovanje in skupinsko delo ter stalen osebni strokovni razvoj.

Pri obeh vlogah strokovnih delavcev v oddelku vrtca se kažejo spremembe v pristopu do otrok (s PP) v smislu potrpežljivosti, razumevanja.

Kljub temu da so bili v intervjujih izpostavljeni otroci s posebnimi potrebami, pa velja omeniti, da v praksi ne moremo ločevati dela z otroki s PP in dela z ostalimi otroki. V odgovorih je tudi večkrat

zaznati, kako strokovni delavci v oddelkih vsa znanja, spoznanja, metode, pristope ipd. prenašajo na delo s skupino otrok.

Ob podrobnem prebiranju zapisov intervjujev je mogoče tudi zaznati, da je ob delu z otroki s posebnimi potrebami vključena ena od devetih smernic učinkovitega profesionalnega razvoja pri strokovnih delavcih (NAEYC 1993 po Valenčič Zuljan, Blanuša Trošelj 2014), in sicer, da zgoraj omenjena izkušnja pripomore k samospoštovanju posameznika, njegovi poklicni usposobljenosti in gotovosti.

ZAKLJUČEK

Z vsem svojim prepričanjem podpiram misel, da profesionalna rast ni nikoli zaključen proces. Dober strokovni delavec mora nenehno slediti novodobnim smernicam, izobraževanjem, imeti kritičen pogled na situacije, se samoevalvirati in reflektirati, tako na področju pedagoške prakse kot svoje osebne rasti. Vsa naštetá področja oziroma dejstva pa so temelj dobrega profesionalnega razvoja.

VIRI IN LITERATURA:

- Krek, J., Metljak, M. (2011): *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Čas, M., Kastelic, L., Šter, M. (2003): Navodila h kurikulumu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami. Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. Dostopno na https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predolsko-vzgojo/Programi/kurikulum_navodila.pdf, 20. 1. 2020
- Valenčič Zuljan, M. (2012): *Profesionalne poti pedagoških delavcev*. Vršac.
- Valenčič Zuljan, M. in Blanuša Trošelj D. (2014): Profesionalni razvoj vzgojiteljev z vidika vzgojiteljevih pojmovanj. V: *Andrigoška spoznanja 20(1)*, 43–60.
- Vonta, T. (2009): *Razvoj pedagoških idej v organizirani predšolski vzgoji*. El. knjiga. – Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*. Dostopno na, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896>, 30. 1. 2020

www.belokranjski-muzej.si

METLIŠKI GRAD Trg svobode 4, Metlika tel.: 07 30 63 370	GALERIJA KAMBIČ CBE 51, Metlika tel.: 07 30 58 332
SPOMINSKA HIŠA OTONA ŽUPANČIČA Vinica 9, Vinica tel.: 07 30 64 343	MUZEJSKA HIŠA SEMIČ Štefanov trg 7, Semič tel.: 07 35 65 200

Vabljeni k ogledu razstav, na katerih boste spoznali bogato kulturno in naravno dediščino Bele krajine, njeno zgodovino in zaslužne ljudi!

